

11.-13. Yüzyıl Haçlı Seferlerinin Gürcü Krallığı Üzerine Yansımaları¹

Abdurrahman SEÇKİN²

11.-13. Yüzyıl Haçlı Seferlerinin Gürcü Krallığı Üzerine Yansımaları

Öz

Haçlı seferlerinde Gürcistan'ın rolünü belirleyen en önemli unsur coğrafi konumudur. Gürcistan birçok siyasi birime veya beyliklere (Eristavlıklara) ayrılmış olmasına rağmen Kafkasya üzerindeki geçiş kontrolünü elinde tutmaktaydı. Haçlı seferleri Gürcistan'ı hedef almamıştır. Gürcü ordusu da herhangi bir Haçlı seferine katılmamıştır. Gürcistan, Haçlı seferlerinin sadece ideolojik yönden destekçisi olmuştur. Haçlılarla Gürcüler arasındaki ilk temas, 1097-1098 kışında Antakya Kuşatması sırasında gerçekleşmiştir. Bu sefer sırasında Antakya'nın Kara Dağı'ndaki Gürcü manastırları, açlık çeken Haçlı birliklerine yiyecek göndermiştir. Gürcüler; Kral IV. Davit, Kral Tamar ve Kral V. Giorgi (Brtskinvale-Parlak) dönemlerinde bölgede cereyan eden Haçlı seferlerinde rol almaya başlamıştır. XIII. yüzyılda Gürcü Krallığı, Beşinci Haçlı Seferi'nin liderlerine bir ittifak teklif etmiştir. Buna göre Haçlılar, Eyyubi İmparatorluğu'nun kuzey eyaletlerine saldırıyı planlamışsa da bu plan gerçekleşmemiştir. Nitekim Moğol İmparatorluğu'nun bölgede yükselişi bunun uygulanmasını engellemiştir. Ancak Gürcistan ile Batılı güçler arasındaki askerî iş birliği arzusu XV. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Bu çalışmada Gürcü kaynakları temel alınarak Haçlı seferleri ve akabindeki süreçte yaşanan Haçlı-Gürcü ilişkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Haçlılar, Gürcüler, IV. Davit, Kraliçe Tamar, Kral V. Giorgi.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

The Effects of the 11th-13th Century Crusades on the Georgian Kingdom

Abstract

The most important factor determining Georgia's role in the Crusades was its geographical location. Although Georgia was divided into several political units or principalities (Eristavliks), it retained control over transit through the Caucasus. The Crusades did not target Georgia. The Georgian army also did not participate in any Crusades. Georgia was only an ideological supporter of the Crusades. The first contact between the Crusaders and Georgians took place during the Siege of Antioch in the winter of 1097-1098. During this campaign, Georgian monasteries on Antioch's Black Mountain sent food to the starving Crusader troops. Georgians began to take part in the Crusades in the region during the reigns of King Davit IV, King Tamar and King Giorgi V (Brtskinvale-Parlak). In the XIIIth century, the Georgian Kingdom offered an alliance to the leaders of the Fifth Crusade. Accordingly, the Crusaders planned to attack the northern provinces of the Ayyubid Empire, but this plan was not realized. Indeed, the rise of the Mongol Empire in the region prevented its implementation. However, the desire for military cooperation between Georgia and the Western powers continued until the middle of the fifteenth century. This study analyzes the Crusades and the subsequent Crusader-Georgian relations based on Georgian sources.

Keywords: Crusaders, Georgians, Davit IV, Queen Tamar, King George V.

Paper Type: Research Article

¹ Bu Makale Uluslararası I. Türk-Gürcü Genç Tarihçiler Sempozyumu, 27-28-29 Nisan 2023, Gori Devlet Üniversitesi, Gürcistan da sunulmuş bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, abdurrahman.seckin@kafkas.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-2766-630X>

Makale Gönderim Tarihi: 04.12.2024

Makale Kabul Tarihi: 25.02.2025

1. Giriş

Haçlı seferleri, XI. yüzyıldan itibaren Hristiyan Avrupa'nın "Kutsal Toprakları" Müslüman egemenliğinden kurtarmak söylemiyle başlattığı büyük bir askeri harekettir (Runciman, 1989). Bu hareket, yalnızca Orta Doğu ve Avrupa arasındaki ilişkileri etkilemekle kalmamış, aynı zamanda Kafkasya'yı da derinden etkilemiştir. Batı Avrupa'da Haçlı seferleri fikri uzun süredir mevcuttu. Bu fikrin hayata geçmesi için Papa VII. Gregory'nin planları vardı ancak bu planlarını, Alman İmparatoru IV. Henry ile yaşadığı mücadele nedeniyle gerçekleştiremedi. 1090'lı yıllarda, Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos, Haçlıların Peçenekler ve Çaka Bey'in akınlarına karşı sefer düzenlemesini istemiş ancak bu öneri de uygulanamamıştır (Beradze, 1960).

1095 yılına gelindiğinde Papa II. Urban'ın Clermont'da yaptığı konuşma, Haçlı Seferlerinin başlangıcını simgelemiştir. Urban, Kudüs'ü Müslümanlardan kurtarma çağrısı yapmıştır (Beradze, 1960). Oysa, Kasım 1095'te yapılan toplantıda, Urban'ın asıl amacının Kudüs'ten ziyade, Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'a yardım etmek olduğu öne sürülmektedir. Piacenza Konsili'nde, Aleksios'un elçileri, Batı Avrupa'dan savaşçıların Bizans'a gidip, Aleksios'un paganlara* karşı yürüttüğü mücadeleye destek olmasını istemiştir (Runciman, 1989).

Haçlı Seferleri, XI. yüzyılın ortalarından itibaren Türklerin Anadolu'yu yurt edinmeye başlaması ve Büyük Selçuklu Devleti'nin iç karışıklıkları gibi bölgesel gelişmelerden faydalanmayı amaçlayan Batı dünyasının, "Kutsal Toprakları kurtarma" hedefiyle düzenlediği siyasi ve askeri bir harekettir (Demirkent, 1997). Batı dünyası, Haçlı Seferleri'nin temel motivasyonunu dini unsurlara dayandırsa da bu hareketin ortaya çıkışında esasen siyasi, sosyal ve ekonomik nedenler etkili olmuştur. Dini motif ise yalnızca bir itici güç olarak değerlendirilebilir. Katolik Kilisesi hem Avrupa'daki düzensizliklere çözüm aramak hem de artan gücünü Doğu'da hakimiyet kurmak için kullanmak istemiştir. Doğu'ya yapılacak bir seferin faydalarını topluma aktarırken dini motifleri ön planda tutması bu nedenle doğal görülmektedir. Kilise, Haçlı Seferlerine katılanlara günahların affı ve uhrevi mükafat vaat ederek, dini motifleri siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanmıştır (Demirkent, 1998). Roma Kilisesi'nin asıl hedefi, İslam dünyasına karşı mücadeleden ziyade, tüm Hristiyan aleminin tek hâkimi olmaktı. Ancak bu üstünlük iddiası, İstanbul Patrikliği tarafından da savunulmaktaydı. Bu güç mücadelesi, özellikle XI. yüzyılın ikinci yarısında Bizans'ın zayıflaması ve Selçuklular arasındaki iç çekişmelerle birlikte, Doğu Hristiyan dünyasında yeni dinamikler doğurdu. 1074 yılında Bizans İmparatoru VII. Mikhail'in Selçuklulara karşı Avrupa'dan ücretli asker yardımı istemesiyle başlayan süreç, Papa II. Urbanus ve Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos arasında yeniden ele alınarak, Batı'dan Doğu'ya yönelen Haçlı Seferleri'ni tetikledi.

Papa II. Urbanus, Bizans'ın yardım talebini farklı bir şekilde değerlendirerek ücretli asker toplamak yerine Batı'nın şövalyelerini, topraksız köylülerini ve sefalet içindeki halkını, zengin Doğu'da toprak ve servet vaatleriyle harekete geçirdi. Ancak geniş kitleleri seferlere katılmaya teşvik etmek için sadece maddi vaatler yetmezdi. Bunun yerine, dinî duygulara hitap eden İsa aşkı, din uğruna fedakârlık ve din kardeşlerine yardım gibi temalar ön plana çıkarıldı (Demirkent, 1996).

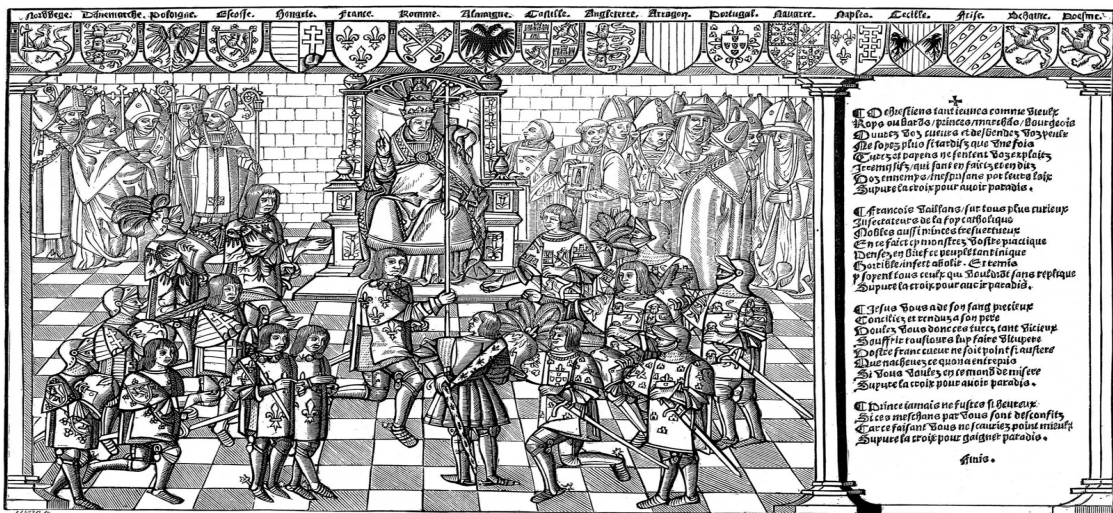
* Başta çoktanrı dinler olmak üzere çeşitli geleneklerde görülen puta tapıcılık, putperestliktir. Paganizm, Latince köylü, taşralı, kırsal anlamlarına gelen "paganus" teriminden türetilmiştir. Bu terim, 4. yüzyıldan itibaren Hristiyanlar tarafından Roma İmparatorluğundaki çok tanrılı inançlara ait pratikleri yerine getiren insanları ifade etmek için kullanılmıştır.

Haçlı Seferleri'nin ana hedefi Yakın Doğu olsa da bu süreç Gürcistan Krallığı'na da önemli fırsatlar sundu. Haçlı Seferleri öncesinde Gürcistan, özellikle 11. yüzyılda Bizans ve Selçuklu baskılarıyla mücadele etmiş, 1080'lerde Büyük Selçuklu Devleti'nin saldırıları sonucu zayıflayarak geçici bir bağımsızlık kaybı yaşamıştır. Gürcistan, Haçlı Seferleri'nin Orta Doğu'da Selçuklu üzerinde oluşturduğu baskı ve güç boşluğundan faydalanarak kendi bağımsızlık mücadelesini güçlendirdi. Selçukluların dikkatinin Haçlılar nedeniyle başka bölgelere kayması, Gürcistan'ın özellikle XI-XII. yüzyıllarda siyasi ve askerî alanlarda yeniden güçlenmesine imkân sağladı. Ayrıca Gürcistan Krallığı, Haçlı Seferleri sürecinden doğrudan da fayda sağlamaya çalıştı (Metreveli, 2012). 1097'deki Antakya Kuşatması sırasında Gürcü manastırları, kış aylarında Batılı askerlere erzak sağlamış ve bu, Haçlılarla Gürcüler arasındaki ilk somut iş birliğini oluşturmuştur. O dönemdeki kaynaklar, bu desteğin özellikle Latince kayıtlarda yer aldığını belirtir. Ancak bu temas, uzun süreli bir ittifaka dönüşmemiştir (Hamilton, 2011).

Bu tarz temaslar, zamanla Gürcistan Krallığı'nın Haçlı dünyasıyla sınırlı askeri ve diplomatik bağlar kurmasına yol açmıştır. IV. Davit ve Kraliçe Tamar dönemlerinde, Gürcistan Haçlılarla daha yakın ilişkiler kurarak, özellikle Müslüman güçlerle mücadelede moral ve ideolojik bir destek elde etmiştir (Rayfield, 2012). Bu süreç, Gürcistan'ın Orta Doğu'da varlık gösterdiği dönemin bir parçası olmuş, Haçlılar ve Bizans ile olan ilişkiler Kafkasya'daki siyasi dengeleri önemli ölçüde etkilemiştir.

Haçlı Seferleri, 1096'dan 1291'e kadar süren yaklaşık iki yüz yıl boyunca, Batı Avrupa'nın Doğu'ya büyük seferler düzenlemesiyle devam etmiştir. Bu süreç, yalnızca askeri seferlerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda kültürel ve ticari alışverişlere de zemin hazırlamıştır. (Kanat, Burçak, 2013). Bu hareketler, Kafkasya bölgesini etkileyerek, Gürcistan'ın bu süreçten nasıl faydalandığını ve Haçlılar ile kurduğu ilişkilerin, bölgesel güç dengesindeki rolünü anlamamıza yardımcı olmuştur.

Kafkasya'daki iki Hristiyan toplumu olan Gürcüler ve Ermeniler Batı Avrupa'dakiler gibi Haçlı Seferleri'ne katılma imkânına sahip değildi. Kafkasyalılar, nispeten Bağdat ve Kudüs'e yakın bir coğrafyada yer alıyor, aynı zamanda Darû'l-İslam'ın, etkisi altındaydılar. Kendi toprakları ise Müslümanlar açısından İslam'a inanmayanlarla cihat yapmak için savaşın meşru kabul edildiği Darû'l-Harp konumunda bulunuyordu. (Forsyth, 2021). Diğer yandan, Tiflis dahil Kafkasya'daki pek çok bölge Selçuklular tarafından fethedilmişti. Birçok Gürcü, en azından yüzeysel olarak, Müslümanlığı kabul etmek zorunda kalmıştı. Gürcüler, bu zorluğun üstesinden gelerek Haçlı Seferleri'ne çeşitli şekillerde dahil olmuşlardır.

Şekil 1. Papa II. Urban'ın Clermont Konseyi'ne başkanlık etmesi, 1095.

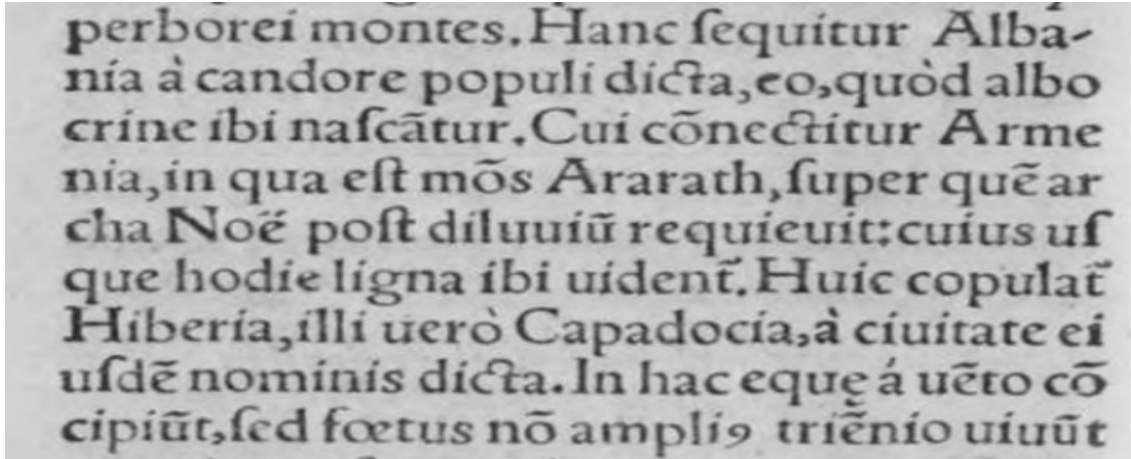
<https://www.britannica.com/event/Council-of-Clermont/images-videos#/media/1/121349/229560>

(E. T. 15.11.2024).

2. Gürcüler ile Haçlıların İlk Temasları

Birinci Haçlı seferi sırasında İberyaya olarak bilinen Gürcistan, Kafkasya'da bağımsız bir Hıristiyan krallığıydı. Karadeniz kıyısındaki Abhazyaya ve onu güneydoğu ile sınırlayan İberyaya, III. Bagrat yönetimi altında birleşmişti. Gürcü Kilisesi özerkti, kendi Başpiskoposları (Katolikleri) tarafından yönetiliyordu. Hıristiyanların ayinlerinde kullandıkları metinleri Yunanca çevirisini kullanmışlar bu durum da Bizans kilisesi ile yakınlık kurulmasına vesile olmuştu. (Hamilton, 2011). O dönemde Gürcüler, Doğu Hıristiyanları arasında en ateşli olanlar olarak kabul edilmekteydi ve Antakya'dan gelen misyonerler, İberyaya'da birçok manastır kurmuşlardı. Daha sonra, Gürcistan'ın güneybatı bölgesi olan Tao-Klarceti'den Kudüs'teki Kutsal Haç Manastırı'na, Suriye'deki Kurus'tan Yunanistan'daki Athos Dağı'na kadar çeşitli bölgelerde Gürcüler tarafından manastırlar inşa edilmiştir. Bu sayede Gürcistan, Doğu Ortodoks Hıristiyan dünyasında önemli bir yere sahip olmuştu. Gürcü manastırlarının en saygın yerleşimlerinden biri, Antakya'daki (Antiokheia) Kara Dağı'nda bulunuyordu ve ayrıca Sina Dağı'nda da birçok manastır mevcuttu (Forsyth, 2021).

Batılıların çoğu Gürcistan hakkında çok az şey bilmekle birlikte Honorius Augustodunensis, XII. Yüzyılın başlarında yazmış olduğu *Imagio Mundi* adlı eserinde basitçe şöyle demektedir: "İberyaya Ermenistan'a, Kapadokya da ona bitişiktir." Bu, onun nerede olduğuna dair genel bir fikri olduğunu ancak coğrafyaya tam olarak hâkim olmadığını göstermektedir. İberyaya ise Karadeniz'e yakın ve Ermenistan'a bitişik bir Asya bölgesidir. Boya yapımında kullanılan bitkiler bu yöreden gelmektedir. Her koşulda, bu tür bilgiler yüzyıllar içinde eskimişti. Konstantinopolis'te yaşayan Batılı tüccarlar, diplomatlar ve Athos Dağı'ndaki Benedikten topluluğu gibi bazı kilise adamları, çağdaş Gürcü meseleleri hakkında daha iyi bilgi sahibi olacaklar ve bu bilgi Roma'ya ulaşacaktı. Ancak Birinci Haçlı Seferi'nin liderleri yalnızca Yakın Doğu'ya gelişlerinden sonra Gürcistan'dan haberdar oldular (Hamilton, 2011).

Şekil 2. Honorius Augustodunensis, *Imagio Mundi* eseri, "İberyaya Ermenistan'a, Kapadokya da ona bitişiktir." *Imagio Mundi*, Honorius Augustodunensis, Basileae, Haeredes Andreas Cratander. 1544.

Kudüs Haçlı Krallığı, 1099 yılında Birinci Haçlı Seferi'nin sonunda Kudüs'ün Haçlılar tarafından ele geçirilmesiyle kuruldu. Şehir, 15 Temmuz 1099'da Godfrey de Bouillon önderliğindeki Haçlılar tarafından fethedildi ve büyük bir katliam yaşandı. Godfrey, "Kutsal Kabir'in Savunucusu" unvanını

arak krallık tahtına geçti, ancak kendisini resmen "kral" ilan etmedi. 1100 yılında Godfrey'in ölümünden sonra yerine kardeşi I. Baudouin geçti ve Kudüs Kralı unvanını aldı.

Krallık, Haçlı devletleri olarak bilinen Antakya Prensiği, Trablus Kontluğu ve Edessa Kontluğu ile birlikte dört büyük Haçlı devleti arasında en önemlisi oldu. Latin Hristiyan yönetimi altında, Avrupalı soylular tarafından yönetilen feodal bir yapı kuruldu (Karaca, 2022).

Haçlıların Gürcülerle ilk teması, 1097 kışında Antakya'yı kuşattıklarında Antakya'nın Kara Dağı'ndaki (şehrin kuzeyindeki Amanos Sıradağları) Gürcü manastırlarının Batılılara yiyecek göndermesiyle gerçekleşti. Kudüs'te Gürcüler, Kutsal Haç manastırını inşa etmişlerdi. Haçlı Krallığındaki Latin dinî otoriteler, Gürcü Kilisesi'ni de içeren Doğu'nun Ortodoks kiliselerini, kendilerinin de ait oldukları tek gerçek Katolik Kilisesi'nin üyeleri olarak görüyorlardı. Bu nedenle, Gürcülerle ilkesel meseleler üzerinde herhangi bir anlaşmazlık veya bir yargı çatışması yoktu. Çünkü Latin Doğu'daki Gürcü dinî kurumu tamamen manastırlardan oluşuyordu ve orada Latin piskoposlarının gücüne karşı çıkacak bir Gürcü hiyerarşisi yoktu. Latinler ve Gürcüler arasındaki ilişkiler bu nedenle samimiydi ve Gürcü manastırlarına fiilen özerklik verildi (Hamilton, 2011; Hamilton, 1980).

3. Kral IV. Davit'in Haçlı Seferlerinde Yürüttüğü Denge Politikası

Kral IV. Davit (1089-1125) ve ondan önceki kralların dış politikada önceliği Bizans ile olan ilişkileriydi. XI. yüzyıl boyunca Gürcistan bu imparatorluğun etkisi altındaydı. Haçlı seferlerinin başarı göstermesine paralel olarak Gürcü hükümdarı da ulusal politikasını belirlemek açısından zekice bir yaklaşım sergiledi. Böylece Selçuklulara karşı bir savaş başlatma çabasını hızlandırdı (Metreveli, 2015; Metreveli, 2012).

Haçlı seferlerinin gerçek hedefleri, IV. Davit tarafından iyi biliniyordu. Aynı zamanda kraliyet sarayının, Gürcistan'ın etkisi altında bulunan Bizans İmparatorluğu ile ilişkileri netleştirmesi zaruriydi. Açık olan bir şey var ki o da Kral IV. Davit'in, uluslararası durumu yakından takip ettiğidir. Haçlıların rotalarını ve savaşlarının sonuçlarını biliyordu. Ayrıca, ülkenin politikasını mevcut duruma göre şekillendirdi. Kral IV. Davit tarihçisinin,* Gürcü Krallığının Selçuklulara karşı elde ettiği başarıları, Kartli'nin* inşasını ve onlara haraç ödemeyi bırakmasını doğrudan Antakya ve Kudüs'ün haçlılar tarafından ele geçirilmesine bağlaması dikkat çekicidir: "Franklar o sırada geldiler ve Kudüs ve Antakya'yı aldılar ve Tanrı'nın yardımıyla Kartli toprakları eski haline döndürülürken, Davit güç kazandı ve savaşan kuvvetlerini genişletti. Padişah'a daha fazla haraç ödemedi ve Türkler artık Kartli'de kışlayamıyorlardı" (Metreveli, 2015).

Zurab Avalishvili'ye göre, Gürcistan'ın Haçlılardan yardım almaya ihtiyacı yoktu. Böyle bir yardım beklemiyor ve onlarla ittifak yapmayı düşünmüyordu çünkü Gürcistan, Haçlıların fethetmeyi amaçladığı Doğu'nun bir parçasıydı (Metreveli, 2015). Bu görüşe karşın, tarihçiler Haçlıların Gürcistan'a yardım etmeyi düşünmediğine ancak Haçlı seferlerinin Selçukluların gücünü kırdığına dikkat çekerler. Selçuklu gücünün zayıflaması, Kral IV. Davit'in politikasını uygulamasını kolaylaştırdı. Gürcü kralının Selçuklularla olan başarılı mücadelesi ise Haçlıların işine geldi. Bu nedenle Haçlılar tarafından kurulan beylikler, Gürcistan'ı dostları olarak görüyorlardı (Metreveli, 2015). Gürcistan ve Haçlıların farklı hedefleri vardı. Gürcü halkı, Gürcistan'ı fethetmek isteyen Selçuklulara karşı Haçlılar için değil, kendi kimliğinin

* Kral Davit'in Tarihçisi, Davit'in yalnızca politikalarını anlatan biri değil, aynı zamanda onun aktif bir savunucusu ve destekçisidir. Eser, oldukça eğitilmiş, yetenekli bir devlet adamı ve din adamı tarafından yazılmıştır. Tarihsel süreci açıklarken, takdiri ilahiye güvenir ve ayrıca tarihsel-karşılaştırmalı yöntemi kullanır. Saray Tarihçisi veya Kronikçisi olarak nitelendirilebilir.

* Kartli, Mevcut idari-bölgesel bölünmeye göre Gürcistan'ın Tiflis, Khashuri, Kareli, Gori, Tskhinvali, Java, Znauri (Kornisi), Akhalkori, Kaspi, Mtskheta, Dusheti, Tetritskaro, Bolnisi, Marneuli, Dmanisi, Gardabani ilçelerini içermektedir.

yaşatılması için savaştı. Doğu'da Hıristiyanlığın savunucusu, "Mesih'in kılıcı" olarak anılan Kral IV. Davit, Müslümanlara karşı hoşgörülü bir politika izlemiş, iç ve dış gelişmelerden dolayı Müslüman dünyasıyla yakın ilişkiler içinde olmuştur. Böylece feodal Gürcistan ile Haçlılar arasındaki bağlantı, bir süreliğine oluşan siyasi durumdan dolayı geçiciydi. Kral IV. Davit'in ordusunun Haçlılarla birlikte Kudüs için savaştığını doğrudan belirten bilgiler de bulunmaktadır. Kronikte Yeni Davut'un orduları, Kudüs'teki Davut Peygamber'in müfrezeleriyle birleşmek üzere yola çıktılar; Kral IV. Davit'in yürüyüşçüleri de onlara katıldı. Doğal olarak peygamber Davut'un mangaları, Kudüs'ü (peygamber Davut'un taht şehri) kurtarmak isteyen Haçlılar anlamına geliyordu (Metreveli, 2014).

Gürcistan, Kral IV. Davit yönetimindeki Haçlılar ve bölgedeki diğer siyasi güçlerle güçlü bir ilişkiler ağı geliştirmişti. Bu ittifakın bir göstergesi olarak Haçlılar, Kudüs'teki Gürcü Haç Manastırı'na dokunmamış ve manastıra büyük bağışlar yapmışlardır. Kral IV. Davit, Haçlı dünyasında büyük saygı görüyordu ve Kudüs Kutsal Kabir papaz Anselus Gürcistan'ın Haçlıların savunmasındaki önemli rolünü vurgulayarak burayı "cephe hattının iskelesi" olarak nitelendirdi. Anselus, Kral IV. Davit'in haçını Paris'teki Notre Dame Katedrali'ne göndererek bu manevi bağı güçlendirdi. Kral IV. Davit, Kuzey Kafkasya, Bizans ve Ermenistan dahil olmak üzere birçok bölgeyle diplomatik ilişkiler kurarak Gürcistan'ın siyasi ve kültürel nüfuzunu genişletti. Güney Kafkasya halklarının Selçuklulara karşı birleşmesini destekleyen Davit, Hazar Kapısı'nın savunucusu olmuş ve Haçlıların "ön cephe kulesi" olarak kabul edilmiştir (Metreveli, 2022). Haçlılar dönemi sırasında, Gürcistan'ın bağımsızlığına yönelik tehdit, Araplardan değil, Selçuklulardan gelmişti (Forsyth, 2021). Kral IV. Davit'in ülkesinin dış siyasi ilişkilerinde bunlarla uğraşırken iç siyasette ise Selçuklu akınlarına son vermek için çeşitli tedbirlere de başvurmuştur. Bu tedbirler doğrultusunda Selçuklu akınlarını durdurmak amacıyla Kral IV. Davit, Didgori Muharebesi'ni gerçekleştirmiştir.

Didgori Muharebesi 12 Ağustos 1121'de Tiflis'in batısında Kral IV. Davit'in ordusu ile Selçuklular arasında gerçekleşen belirleyici bir savaştır. Taktik açıdan bakıldığında Kral IV. Davit, dağlık bölgenin kendine has özelliklerinden iyi bir şekilde yararlanmıştır. Komutasındaki ordunun ana kuvveti, Nichbis boğazı üzerinden batıdan düşmana saldırdı ve oğlu Demetre (Dimitri), ordusuyla birlikte Didgori dağından aşağı inerek, Türklerin ünlü komutanı Necmeddin İl-Gazi komutasındaki Selçuklu ordusunun önünü kesti ve düşmanın bozguna uğrayıp geri çekilmesiyle Gürcüler bu savaşta parlak bir zafer kazandılar (Medzmariashvili, 2017). İl-Gazi, Artuklu Beyliği'nin önde gelen liderlerinden biri olarak, Selçuklu güçlerini Gürcülere karşı organize etmiş, ancak Gürcü ordusunun taktikleri karşısında ağır bir yenilgi almıştır (Runciman, 1987). Bu savaşı önemli kılan bir diğer özellik, Kafkasya'da ilk defa Frank-Haçlı birliklerinin Gürcülere yardım etmesi olmuştur

Didgori Savaşı'nda (1121) Kral IV. Davit'in, kendi birliklerinin (40 bin Gürcü, 15 bin Kıpçak, 500 Alan) yanı sıra Avrupalı şövalyelerin de (100 savaççı) hizmetinden yararlanması tesadüf değildir (Meskhia, 1972). Bunlar, Haçlı seferleri sırasında kendilerini Gürcistan'da bulan Avrupalılardı. Frankların Davit'in ordusuna katılmasıyla ilgili özel bir çalışma yapan tarihçilerden T. Dadeshkeliani, İvane Javakhishvili, Sargis Kakabadze, Shota Meskhia ve diğerleri Haçlıların Davit'in ordusuna katılmasının oldukça olası olduğunu söyler. Fransız Gautier Urhaetsi, ondan tamamen bağımsız olarak, Frankların Gürcü ordusuna katıldığına işaret eder. Kaynaklar, tarihçilerin gözlemleri ve o dönemde Haçlılar ile Gürcüler arasındaki ilişkiler, Haçlıların Didgori Savaşı'na katıldığını kanıtlar niteliktedir (Metreveli, 2012). Şansölye Gautier'in kaleme aldığı "Bella Antiochena" (Antakya'nın Savaşları) adlı eserde genel kanıda sayısı 100 olan Frank askerinin 200 olduğunu ifade ederek kralın savaş meydanında 200 Frank askerini ön cephede konumlandığını ifade etmektedir (Asbridge, Edgington, 1999).

Kral IV. Davit'in Selçuklulara karşı başarılı savaşlar yürütmesini sağlayan temel faktör, Orta Doğu'da Müslümanların aleyhine yaşanan siyasi değişimdi. Örneğin Büyük Selçuklu sultanı Melikşah'ın ölümü Davit için olumlu bir faktördü. Şah'ın ölümünden sonra halefleri iktidar mücadelesine girişmişler ve bu

da Selçuklu İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla sonuçlanmıştı. Öte yandan Latinlerin Orta Doğu Müslümanlarına karşı düzenlediği Birinci Haçlı Seferi, Gürcülere Selçuklu baskısından kurtulma konusunda büyük bir umut vermişti. Kral IV. Davit, bu ortamı Gürcü devletinin yararına ve yeniden canlandırılması yolunda ustalıkla kullandı. Gürcü hükümdarı ülkeyi Selçuklu varlığından tamamen temizleyerek birleştirmenin yanı sıra saldırı savaşlarına da girişti. Kral IV. Davit'in tarihçisi, Gürcü Krallığının yeniden canlanışını doğrudan ilk Haçlı Seferi ile ilişkilendirir: "Frenkler ortaya çıkıp Kudüs ve Antakya'yı ele geçirdiğinde, Tanrı'nın merhametiyle İberya gelişti, Kral IV. Davit güçlendi ve ordusu çoğaldı" (Tinikaşvili, Kazaryan, 2014).

Didgori Muharebesi, Selçuklu-Gürcü Savaşı'nın doruk noktasıydı ve Gürcüler, Tiflis'i 1122 yılında yeniden ele geçirdi. Kısa süre sonra Davit başkenti Tiflis'e taşıdı. Kral IV. Davit ve Gürcülerin Müslümanlara karşı mücadelelerinde başarılı oldukları haberi Batılı Hristiyanlar arasında hızla yayıldı. 1130-1135 yıllarında Paris okullarının en seçkin öğretmenlerinden biri olan St. Victor açıkça Tiflis şehrinde bahsediyordu. 1121-1122 yıllarındaki muzaffer savaşlardan sonra Latinler, Gürcistan'ı Haçlıların müttefiki olarak görmeye başladılar. Kralın, 1125'teki ölümünden bir yıl önce Ermeni başkenti Ani'yi ve komşu bölgeleri Gürcü toprağı yaptığından bahsetmektedirler (Beradze, 1960; Badridze, 1973). Öte yandan Gürcü kralının Selçuklulara karşı verdiği başarılı savaş, Haçlılara da fayda sağlamıştır. Bu nedenle Haçlıların yeni kurdukları kontluklar, bağımsızlık mücadelesi veren ve Selçukluları Kafkasya'dan çıkararak Gürcistan'ı dost olarak görüyorlardı. Elbette Gürcistan tek başına bağımsızlık mücadelesi vermiş ve kimseye bağımlı olmamıştır, Gürcistan'ı Selçuklu egemenliğinden kurtarmak Haçlıların hedefi değildi. Ama gerçek şu ki, Haçlı Seferleri Gürcülerin kurtuluş mücadelesinin başarısı üzerinde nesnel olarak olumlu bir etkisi oldu. Haçlılar ve Gürcistan'ın birbirinden tamamen bağımsız eylemleri karşılıklı olarak faydalı oldu (Metreveli, 1998).

Davit'in halefi oğlu I. Demetre (Dimitri), hükümdarlık yaptığı dönemde Gürcü feodal yapılar ve iç karışıklıklarla boğuşuyordu. Ülkedeki feodal beylerin bağımsızlık talepleri ve yerel güç mücadelesi, merkezi hükümetin gücünü zayıflatmıştı. Bu da kralın geniş çaplı saldırılar yapmasını engellemişti artık saldırı savaşları yürütemedi ve babasının mirasını korumaya çalıştı. Batılı yazarlar geleneksel olarak "Gürcüleri Frankların önemli müttefikleri olarak görmeye devam etti. 1172-1174'te Cluny'de yazan vakanüvis Richard of Poitiers (1120-1175), Gürcistan Kralı'nı Doğu'nun Müslüman güçlerine çok zarar veren Doğulu Hristiyan hükümdarlardan biri olarak adlandırdı" (Tinikaşvili, Kazaryan, 2014). Ancak, Gürcüler ve Haçlılar arasında II. Haçlı Seferi sırasında doğrudan bir etkileşim olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Bu dönemde Gürcistan, Haçlılar ile bir ittifak kurmak yerine, kendi sınırlarını savunmaya ve iç politikalarını stabilize etmeye çalışıyordu. I. Demetre'nin hükümdarlığı hem yerel feodal beylerin baskıları hem de dış tehditlerin etkisiyle şekillendi, bu nedenle dış saldırılara yönelik aktif bir politika izleyemedi ve babasının mirasını korumakla yetindi (Stepnadze, 1990).

Şekil 4. Kral IV. Davit Kutaisideki, Gelati Manastır duvarındaki Freskte elinde Gelati ile resmedilmiştir. https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/315262/1/P_2695.jpg (E. T. 15.11.2024).

4. Kraliçe Tamar Dönemi (1184-1212) Haçlılarla Münasebetleri

Gürcü kaynaklarına göre, Üçüncü Haçlı Seferi'nden önce özellikle Kraliçe Tamar'ın babası, siyasi gücünün zirvesinde olan Kral III. Giorgi hem Doğu hükümdarları hem de Haçlılar için arzu edilen bir müttefikti (Tinikaşvili, Kazaryan, 2014). Haçlılar, anlaşılan o ki Orta Doğu'daki Üçüncü Haçlı Seferi planı ve kendi çıkarları doğrultusunda Gürcüleri büyük bir ilgiyle takip ediyordu. Kral III. Giorgi (1156-1186), Kudüs'ün Haçlı Prensiği ile ilgili benimsediği dostane tavrını sürdürdü (Badridze, 1973).

Tamar'ın tarihçisine göre, Kraliçe Tamar ile diplomatik ilişkiler kurmak ve onunla evlilik yapmak isteyenler arasında Bizans İmparatoru Manuel'in oğlu ve Latin Antakya Prensi'nin oğlu da bulunuyordu. Ancak Kraliçe Tamar, Bagratlılar'ın Gürcü kraliyet hanedanıyla bağlantılı olduğu düşünülen Davit Soslan ile evlendi. Bu tür temasların, doğal olarak, Üçüncü ve Dördüncü Haçlı Seferleri döneminde Gürcistan'ın şanlı Kraliçesi Tamar tarafından yönetilmesi, Gürcüler ve Franklar arasında gelecekteki diplomatik ilişkiler için çok iyi bir temel teşkil etti. Gürcü devletinin en parlak dönemi ve itibarı onun adıyla bağlantılıdır. Haçlıların Konstantinopolis'i kontrol altına aldıkları Dördüncü Haçlı Seferi döneminde de Gürcüler ve Haçlılar arasında bazı temaslar oldu (1204). Ancak bu dönemde doğrudan siyasi ilişkilerden bahsetmek mümkün değildir (Tinikaşvili, Kazaryan, 2014; Metreveli, 2008; Karichashvili, 1902).

Gürcistan'ın Haçlı Seferlerindeki önemi, özellikle IV. Haçlı Seferi'nin gelişmeleri sırasında da açıkça görülmektedir. Coğrafi bölge değişmiş ve harekâtlar Küçük Asya'ya kaymıştır. 1204 yılı Konstantinopolis'in ele geçirilmesi ve Bizans İmparatorluğu'nun çöküşüyle sonuçlanmıştır. Aynı yıl, Karadeniz'in güney kıyısında, Kraliçe Tamar'ın askerî desteği ve Bizans'ın imparatorluk ailesinin bir üyesi olan Aleksios Komnenos'un aktif katılımıyla Gürcü-Bizans Trabzon İmparatorluğu kurulmuştur. Gürcüler için böyle bir koruma hattı oluşturmak hem Bizans'tan hem de güneybatıdaki güçlü Selçuklu Devleti'nden gelecek taarruzları azaltacaktı (Gogoladze, 2014). "Kraliçe Tamar, Trabzon

İmparatorluğu'nu kurarak Basian muharebesinde Selçuklulara karşı elde ettiği başarıyı pekiştirdi, görünen o ki Gürcistan, Bizans karşıtı siyasete girmeye çok iyi hazırlanmıştı ve doğal olarak kendi çıkarları olacaktı" (Mamistvalishvili, 2014). Bu eylem, Gürcistan'ın o dönemdeki uluslararası rolünü ve etkisini açıkça göstermektedir (Mamistvalishvili, 2014). Bu arada Gürcüler Ortadoğu'da da güçlüydü. O dönemde Eyyubilerin Gürcistan'la sınırları olmadığından iki taraf arasında herhangi bir askeri olay yaşanmadı. Ancak Ağustos 1192'de Gürcistan Kraliçesi, Sultan Selahaddin'e bir haberci göndererek Kudüs'ün Hıristiyanlarca kutsal kabul edilen bazı bölgelerinin koruması altına alınmasını ve Hakiki Haç'ı talep etti, ancak Sultan bunu kabul etmediği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. (Şeşen, 1987). Sultan Selahaddin, yeni bir Haçlı Seferi yaşanacağını bildiğinden, Gürcüleri düşman saflarından uzak tutması gerektiğini düşünmüştür. Bu nedenle Selahaddin, Kraliçe Tamar'la yazıştı. Kraliçe Tamar ona elçiler göndererek çalınan mabetleri geri almasını istedi. Bunun yerine Selahaddin, Gürcülerin onlara düşman olmamasını ve Gürcistan'ın Haçlılara yardım etmemesini talep etti. Kraliçe Tamar döneminde yaşanan isyanlar neticesinde Gürcüler kendi iç isyanlarını bastırmakla uğraştıklarından doğal olarak haçlılara yardım edemediler. Kraliçe Tamar ile Selahaddin arasındaki diplomatik ilişkiler sonuç verdi ve Gürcülere Kudüs'te ayrıcalıklar tanındı (Margishvili, 2006).

1203 yılında Eyyubiler ile Gürcistan Krallığı arasındaki diplomatik ilişkiler yeniden şekillenmiştir. Sultan Selahaddin'in 1193'teki ölümünün ardından Eyyubi Devleti'ndeki iktidar mücadelesi, 1200'de el-Adil'in zaferiyle sona ermiştir. 1203 yılında el-Adil, Gürcistan'a Kadı Muhi ed-Din Asruni'yi elçi olarak göndermiştir. Elçi, 1 Nisan'da Hama'dan yola çıkarak Gürcistan'a ulaşmıştır. Ancak, elçiliğin amaçları ve sonuçları hakkında detaylı bilgi yoktur.

Bu dönemde Gürcistan, Kuzey Ermenistan'daki zaferleri ve Basian Savaşı'ndaki başarısı sayesinde büyük bir prestij kazanmıştı. Eyyubiler ise Kuzey Mezopotamya'da elde ettikleri başarılarla Van Gölü bölgesini hedeflemişti. Bu durum, Gürcistan ile Eyyubi Sultanlığı arasında olası bir çatışmayı işaret etmekteydi. El-Adil'in, Kraliçe Tamar'ın dış politika planlarını öğrenme isteği de olasılık dahilindeydi. Bu elçilik, Eyyubi Devleti ile Gürcistan arasında karşılıklı diplomatik ilgiyi ve eşit derecede dikkat gösterildiğini göstermektedir (Jafaridze, 1995).

Gürcü Hıristiyanları Eyyubi döneminde daha büyük bir nüfuz kazandılar. Gürcistan Kraliçesi Tamara'nın enerjik yönetimi ve ayrıca Gürcü birliklerinin Eyyubi ordularında bulunması sonucunda, Gürcü hacılar ve para Kudüs'e geldi. Şehirdeki ana Gürcü binası, duvarın dışındaki Kutsal Haç Manastırı'ydı, ancak buna ek olarak Gürcüler yeni hastaneler, kiliseler ve manastırlar inşa ettiler. Selahaddin'in 1192' de Kutsal Kabir Kilisesi'nde görev yapmalarına izin vermesi, Gürcü Hıristiyanların ne kadar iyi karşılandığının göstergesidir (Hillenbrand, 2009). Buna karşın, Gürcülerin Kudüs'teki Melkite* topluluğuna hâkim olduğu veya Eyyubi hükümdarlarından ayrıcalıklar elde ettiği iddiaları tartışmalıdır. Sırp Aziz Sava'nın 1230'larda Kutsal Topraklardaki gözlemleri, farklı Ortodoks gruplar arasındaki yakın ilişkileri vurgular. Aziz Sava'nın, Gürcü ve Rus topluluklarla birlikte Mar Saba Manastırı'ndaki keşişlere büyük bağışlar yaptığı ve burada bir süre kaldığı belirtilmiştir. Ancak bu, Gürcülerin Kudüs üzerindeki siyasi etkisinin kesin bir kanıtı olarak görülmemektedir (Pahlitzsch, 2003).

* Melkitler; Suriye, Filistin, İsrail, Küçük Asya, Lübnan, Ürdün, Irak, İran ve Mısır'da yaşayan, çoğunluğu Monofizit (tek doğacı) inancını benimseyen ve M.S. 451'de düzenlenen Kadıköy Konsili kararlarına bağlı kalan topluluğa denir.

Şekil 5. Selahaddin'in 1187'de Kudüs'e girişini gösteren minyatürü. Beka Chichinadze, Saladinin Sigeli da Kartvelta Uplebebi Kristes Saplavis Tadzarshi, İstoriani, No, 5(126). Tbilisi, 2022.

5. Giorgi-Lasha ve V. Haçlı Seferi

Gürcü Kralı Giorgi-Lasha'nın (1213-1223) dış politikasında Haçlılarla ilişkiler önemli bir yer tutmaktadır çünkü V. Haçlı Seferi sırasında Avrupalılar Müslümanlara karşı savaşmak için güçlü müttefikler arıyorlardı. (Sadgobelashvili, 2019).

Beşinci Haçlı Seferi esnasında Gürcistan'ın, Batı Avrupa ülkeleriyle doğrudan ilişkileri olduğuna dair elimizde neredeyse hiçbir bilgi yoktur. Ancak Gürcüler ile Haçlılar arasındaki temas noktaları, başta kutsal topraklar olmak üzere zaman zaman mevcuttu. Avrupalılar, Kraliçe Tamar'ın hedefe yönelik bir politika uyguladığı ve bazı başarılar elde ettiği Selahaddin döneminde bile Gürcülerin aynı bölgedeki Hristiyan mabetlerini Müslümanların elinden kurtarma faaliyetlerini göz ardı edemezlerdi. Gürcülerin Kudüs'teki etkisi ve Gürcü askerî gücünün Avrupa ülkeleri açısından önemi Beşinci Haçlı Seferi'nde açıkça ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Giorgi-Lasha'nın annesi Kraliçe Tamar'ın dış siyasi seyrini sürdürdüğünü görmekteyiz (Mamistvalishvili, 2014). V. Haçlı Seferi (1217-1221) Mısır'a yönelikti. Frenkler, Eyyubi toprakları karşılığında Kudüs'ü almaya çalıştılar. Gerçekten de birçok büyük zafer kazandılar ve Eyyubiler, Kudüs'ün eski sınırları içinde yeniden kurulmasını önerdiler. Burada kampanyayı yürüten papa elçisi, daha fazlasını bekleyerek teklifi kabul etmekten kaçındı. Mısır'da bir Frank devleti kurmaya çalıştılar.

Yola çıkmadan önce Papa Honorius, 1213 yılında Kral Giorgi Lasha'ya özel bir mektup göndererek Papa'nın görüşüne göre İslam dünyasının yok edilmesini kolaylaştıracak ortak bir sefer için Gürcü kralını çağırdı. Giorgi Lasha, Gürcü ordusunun sefere katılmasını kabul etti ve feodal beyler de onayladı. Kutsal Kabir için savaşmanın onların da görevi olduğuna inanıyorlardı. Giorgi Lasha adına Suriye'deki Haçlılara yardım etmeye hazır olduklarını ifade ettiler. Gürcüler, sefer hazırlıklarına başlamışlar ancak bu sefere katılmamışlardır. Bunun nedeni açık değildir. Sefer güzergâhının Mısır olmasının, Gürcüler için anlaşılabilir olduğu göz ardı edilmemelidir. Mısır, o dönemde genellikle Müslüman dünyasının merkezi kabul edilen bir bölgeydi ve bu güzergâh, Gürcistan'ın geleneksel düşmanları olan Selahaddin Eyyubi ve onun liderliğindeki Müslüman güçlerle bağlantılıydı. Gürcüler, Haçlılarla ittifak yapmayı tercih ederken, bu güzergâhın seçilmesi, onlar için hem stratejik hem de dini açıdan karmaşık bir durum yaratıyordu. Kudüs için savaşmaya hazır oldukları halde, Mısır topraklarının fethi onlar için zordu

(Metreveli, 2012; Mamistvalishvili, 2014; Rayfield, 2012). Giorgi Lahsa'nın Haçlılara yardım etmenin yanı sıra, annesi Kraliçe Tamar'ın naaşının Kudüs'e nakledilmesi ve oraya gömülmesi vasiyetini yerine getirmeyi de amaçlamıştır (Mamistvalishvili, 2014).

Gürcistan Krallığı'nın V. Haçlı Seferi'ne katılma niyetinde olduğu düşünülmektedir. Bu, Kilise Yıllıklarında 1219 yılında Gürcüler'in Haçlılara zafer elde edeceklerine dair inançlarını pekiştirdiklerine dair yer alan bilgilerle desteklenmektedir. Bu zaferle ilgili haberler, uzak halklar arasında bile hızla yayıldı. Diğer kaynaklarda ise, Gürcüler'in Haçlıları savaşa çağırmak amacıyla mektuplar göndererek onların savaşa arzusunu körüklediği ve zafer kazanmalarını teşvik ettikleri belirtilmektedir. Aynı zamanda, daha önce savaşçıların yapmak istediği gibi Şam'ı yakmamalarının, diğer necis hurafe yerlerini ele geçirmemelerinin ve kâfirlerle silahlarla savaşmamalarının, kendileri için bir ayıp olacağı da ifade edilmiştir (Tabaghua, 1984).

Dimyat'ın ele geçirilmesinin ardından, Haçlılar Kahire'ye ilerlerken, Dimyat'ta Gürcistan Kralı ve Papa III. Honorius'un elçileri arasında bir toplantı yapılmıştır. Kral Rusudan, Papa'ya şu şekilde yazmıştır: "Dimyat'taki büyükelcinizden, kardeşim Giorgi Lasha'nın Hıristiyanlara katılmasına yönelik büyük tavsiyenizi ve emrinizi aldık (Ninidze, 1998, Tabaghua, 1984)." Kral, bu niyet doğrultusunda ayrılma hazırlıklarını yapıyordu. Başka bir kaynağa göre ise, "Dimyat kuşatıldığında, Gürcüler çok sayıda Hristiyan ile birlikte kutsal savaşa katılmak üzere buraya gelmişlerdir" (Papaskiri, 2023). Bu veriler, Gürcistan devletinin V. Haçlı Seferi sırasındaki diplomatik faaliyetlerini açıkça ortaya koymaktadır.

Giorgi Lahsa Batı'da biliniyordu. Fransız Haçlı De Bois, Besançon Başpiskoposu Amede de Tremley'e yazdığı mektupta şunları bildirir: "Güvenilir kaynaklardan öğrendiğime göre, İberya'dan gelen Gürcü Hristiyanlar, sayısız süvari ve piyade ile donatılmış, Allah'ın rızasını kazanmışlar ve hızla harekete geçerek 360 kaleyi ele geçirmişlerdir. Büyük şehirleri zapt etmiş, güçlülere yenmiş ve zayıfları kül etmişlerdir." Roin Metreveli, çalışmasında De Bois'in mektubunu yorumlarken Avrupalıların Gürcüleri abartılı bir bakış açısıyla nitelendirmesinin, onların yardım umudunu açıkça gösterdiğini ifade etmektedir (Metreveli, 2012).

1220'lerden itibaren tüm uluslararası durum değişmiştir. Orta Asya'da Moğol ordularının ortaya çıkışı, Gürcistan da dâhil olmak üzere tüm dünya için en ağır darbe olmuştur. Cengiz Han liderliğindeki Moğol ordusu 1220 yılında Harezmi'yi aldı. Kaçan Harezmişah'ın peşinde Cebe ve Subuday komutasında yirmi bin savaşçı gönderildi. Ordu, Harzemşah'ın izine düşmeden İran ve Azerbaycan'dan geçti. 1220'de Moğollar, Gürcistan'ın sınırlarını işgal etti. İlk karşılaşmada Gürcü ordusu yenildi. Moğollar kışı geçirdikleri Muğan'a çekildiler ve ertesi yıl (1221) tekrar Gürcistan'a saldırdılar. Bu kez Gürcüler, düşmanı Kuzey Kafkasya'ya gitmek üzere Gürcistan'dan ayrılmaya zorladı. Bu savaşta Giorgi Lahsa yaralandı ve 1222'de öldü (Metreveli, 2012).

6. Kraliçe Rusudan'ın (1223-1245) Haçlılarla Teması

Beşinci Haçlı Seferi'nin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Papa III. Honorius yeni bir sefer hazırlamaya çalıştı ve 1223 yılında Altıncı Haçlı Seferi'ni ilan etti. Fakat III. Honorius, kutsal topraklara gidişini 1227 yılına ertelemek durumunda kaldı. Bu dönemde Gürcistan Krallığı, Kraliçe Rusudan tarafından yönetiliyordu. 1223-1224'te Rusudan, Bizans'ta Kadıköy'de bulunan Ortodoks Piskoposu Davit'e bir mektup gönderdi ve kardeşi haçlılara yardım edemediği için özür diledi. Kraliçe Rusudan, Papa'ya şunları ifade etti:

"Kardeşimin Hristiyanlara yardım etmesi konusunda büyük nasihatler ve emirler aldık. Moğollar ülkemizi işgal ettiğinde, bunu yapmaya hazırды. Muhtemelen bunu biliyorsunuz. Halkımızı mahvettiler ve altı bin Gürcü askerini öldürdüler."

Piskopos Davit, Papa'ya Gürcistan'ın başkomutanı İvane Mkhargrdzeli'nin de bir mektubunu ilettili. Mkhargrdzeli de Moğol istilasının Gürcistan'a verdiği zarardan üzüntü duyduğunu ifade etti, ancak

şunları yazdı: “Şimdi emrinizi beklediğimizi ve Hristiyanlara yardım etmeye hazır olduğumuzu size bildiriyoruz. Kutsal Toprakların kurtuluşu için 40.000 askerle nereye isterseniz gitmeye hazırım. Ayrıca, ben ve ülkemizin tüm prensleri haçlı yemini etmiş bulunuyoruz” (Tamarashili, 1902).

"Papa, her iki mektuba da cevap verdi. Rusudan'a yazdığı mektupta, bu 'Kutsal Dava 'ya katılan herkesin, haçlılara doğrudan ya da dolaylı yardım etmesi halinde tüm günahlarının affedileceğini ve Lateran Dördüncü Ekümenik Konseyi'nin haçlılar için ilan ettiği diğer ayrıcalıkları elde edeceğini belirtti." Papa, İvane Mkhargrdzeli'ye cevabında yardım etme niyetini memnuniyetle karşıladı ancak Haçlı Seferi'nin ertelendiğini belirtti. İmparator Friedrich, Doğu'ya ancak 1228'de geldi; 1225 yılında Celaleddin'in orduları Gürcü topraklarını işgal etmişti. Gürcülerin, doğudaki yenilgilerinin ardından kraliyet tahtı yeniden Kutaisi'ye taşındı. Celaleddin batı Gürcistan'a giremedi ancak 1226'da Tiflis'i harap ederek, şehirde yaşayan halkı büyük bir zorunlu göçe ve şehrin önemli yapılarının yıkımına maruz bıraktı. 1227'de, Kutsal Meryem ve İsa Mesih'in imajına saygısızlık etmeyi reddeden on binlerce insan öldürüldü bu olay, Gürcistan tarihinde derin izler bırakmıştır. (Tamarashili, 1995).

1236'da Moğollar Gürcistan'ı tekrar işgal etti, kadın ve çocuklar da dâhil olmak üzere çok sayıda insanı acımasızca katletti. Bu büyük vahşetin ardından Kraliçe Rusudan, Papa IX. Gregorius'a bir mektup yazdı. Kraliçenin ikinci mektubu günümüze ulaşmadı ancak Papa'nın 1240 tarihli cevabı, Rusudan'ın Moğollara karşı askerî yardım talebini ortaya koymaktadır. Ancak Papa, ordularının İspanya, Suriye ve İtalya'da Müslümanlara karşı savaştığını ve bu nedenle Gürcistan'a yardım edemeyeceğini ifade etmiştir. 1240'a geldiğinde Moğollar, Gürcü Krallığının bir bölümünün kontrolünü ele geçirmişti. Kraliçe Rusudan, 1242 yılında onlarla bir barış antlaşması imzaladı. Kendisini hanın tebaası olarak tanıdı ve ona haraç ödemeyi taahhüt etti (Tinikaşvili, Kazaryan, 2014).

Kral V. Giorgi, 1316 ve 1320 yıllarında Mısır padişahına özel elçiler gönderdi. Kral, tüm Hristiyanların durumunun iyileştirilmesini talep etti ve karşılığında, gerektiğinde askerî yardım sağlamayı vadetti. Parlak Giorgi, ayrıca Kutsal Kabir Kilisesi'nin anahtarlarının geri iade edilmesini talep etti. Bu istek de padişah tarafından kabul edildi. Gürcü elçiler tarafından geri getirilen yarlık (Ksani Eristavı Pipa ve Başrahip İoane Bandaisdze), anahtarlar Gürcülere verildiği için tüm talepleri yerine getirildiğini vurguluyor.

Kral V. Giorgi'nin aldığı önlemler açıkça Haçlı seferleriyle doğrudan bağlantılı değildi, çünkü hareket zaten zayıflamıştı. Yine de bu adımlar fikirleri için verilen mücadelenin bir devamıydı. Haç Manastırı'nın geri alınması, Kutsal Kabir' in anahtarlarının kontrol edilmesi, yalnızca Gürcülerin değil; diğer Hristiyan halkın haklarının gözetilmesi, Gürcistan Krallığı'nın otoritesini yeniden yükseltti; siyasi prestijini uluslararası düzeyde güçlendirdi (Metreveli, 2012)

Gürcüler, Memlükler'e karşı mücadelede Moğollarla olası bir ittifak arayışı sürecinde Batı Avrupa için ilginç bir ülke olmaya devam etti. Bu tarihsel durumda Gürcistan'ın neden Avrupa'nın ilgi odağı haline geldiği sorusuna yanıt bulmak için bir dizi faktörün dikkate alınması gerekmektedir. İlk olarak, Philippe de Valois'nın Mısır Sultanlığına karşı planladığı Haçlı seferleri, doğası gereği Ermenistan ve Kıbrıs meseleleriyle bağlantılıydı (Javakhishvili, 2016).

Gürcistan'ın bu bağlamda ortaya çıkması, planlanan Haçlı seferlerinde Ermenistan ve Kıbrıs'ın oynadığı rolden kaynaklanmaktadır. Seferin amaçlarından biri Kilikya Ermeni Hristiyanlarına yardım etmektir. Ermenistan'ın yakın komşularından biri olan Gürcistan, Avrupa'nın ilgisini çekmiş ve Ermeniler bu küçük ülke hakkında Avrupalılara bilgi vermiştir. Ayrıca bu dönemde Gürcistan'ın zaten Kıbrıs ile temasları bulunmakta ve Lefkoşa kolonisinde Gürcü devlet adamları yaşamaktaydı. Gürcü kültürünün önemli merkezlerinden biri olan Yalya Manastırı (Gialia), Kıbrıs'ta XII.-XIII. yüzyıllarda kurulmuştur. Dolayısıyla hem Ermeniler hem de Kıbrıslılar, Avrupalılara Gürcistan hakkında bilgi sağlamışlardır.

Batı Avrupa ülkelerinin Mısır Sultanlığına karşı Moğollarla ittifak kurma arzusu, Philippe de Valois'in Gürcistan'ı Haçlı seferine dâhil etmesi için yeterli bir sebep olmuş olabilir. Avrupa tarihi kaynakları ve tarih yazımı, Gürcistan'ın daha sonraki Haçlı seferlerine katıldığına dair hiçbir bilgi vermiyor. Şu anda sadece Fransisken arşivinde keşfedilen Brtsqinvale (parlak-muhteşem) V. Giorgi'nin mektubu bizim tarafımızdan biliniyor. Buna rağmen, Gürcistan'ın Philip de Valois tarafından başlatılan plana katılmak istemediğini iddia etmek doğru değildir (Javakhishvili, 2016).

Gürcüler ile Latin Haçlılar arasındaki ilişkilerin Kral IV. Davit zamanında düzensiz ve belli bir yapıya oturmayan ittifaklar karakterine sahip olduğu ancak sonraki dönemlerde Tamar, Giorgi Lahsa ve Rusudan dönemlerinde bu ilişkinin dengeli bir siyasi yapıya dönüştüğü fark ediliyor. Gürcüler daha sonraki yüzyıllarda da Haçlılarla ittifak kurma isteklerini hararetle dile getirmişlerdir. 1459'da Papa'nın Bologna Büyükelçisi Ludovico, Gürcistan'a gelir ve Gürcülere kutsal toprakları Müslümanlardan kurtarma planını bildirir. "Düşmana karşı ortak hedef Gürcü krallarını ve prenslerini birleştirdi ve daha geniş bir plan sundular." Bu amaçla Gürcüler şu sayıda askerî gücü ortaya çıkarmaya hazırды, Kral Giorgi kendi komutası altında 40.000 atlı asker, Samegrelo-Abhazya'nın şefi yaklaşık 10.000 asker, Samtskhe'nin Kvarqvare şefi ise 20.000 asker çıkarabiliyorlardı. Ayrıca Guria şefi Mamia ve Anakofia Eristavinin ordusu da bu güce dahildi (Tinikaşvili, Kazaryan, 2014).

Haçlı hareketinin Gürcistan dâhil tüm Doğu dünyasına büyük etkisi oldu. Haçlıların bölgede görülmesi, Gürcistan'ın yanı sıra Güney Kafkasya ve Doğu Asya'daki siyasi güç dengesini kökten değiştirdi. Hem Bizans hem de Ermenistan, Selçuklulara karşı siyasi hedeflerini gerçekleştirmek için bunu sonuna kadar kullandı ancak askerî-siyasi bir ittifaka ulaşamadı. Siyasi ve dinî çıkarların tamamen farklı doğasının yanı sıra Gürcistan ile Haçlı devletleri arasında askerî-siyasi ittifakın imkânsızlığı coğrafi konumlarından da kaynaklanıyordu. Haçlıların hem deniz hem de kara yoluyla doğrudan iletişim kurduğu Bizans İmparatorluğu ve Kilikya Ermenilerinin aksine Gürcistan'ın, Suriye-Filistin ile tamamen bağlantısı kesilmişti. Gürcistan ile Haçlı devletleri arasında yer alan ve onları birbirinden oldukça sıkı bir şekilde ayıran çok sayıda Selçuklu emirliği, askerî-siyasi bir ittifakın gerçekleşmesini imkânsız hale getiriyordu (Margishvili, 2006).

7. Sonuç

Haçlı seferlerinin, başından beri Gürcistan ile belli bir ilişkisi vardı. Kral IV. Davit, Haçlılar tarafından Antakya ve Kudüs'ün fethini Gürcistan tarihindeki en önemli olayla ilişkilendirdi. 1099'da Selçuklu Devletine karşı vergi ödemesinin askıya alınması, Gürcistan'ın bağımsızlığına giden adımların başında geldi. Selçuklulara karşı mücadelede Gürcüler ve Haçlılar müttefik oldular. Gürcü kaynaklarına göre Kral IV. Davit'in ordusunun Kudüs'te Haçlılarla birlikte savaştığı belirtilmektedir. Ayrıca, Gürcü Kralı ile Kudüs Kralı arasında diplomatik ve siyasi ilişkilerin bulunduğu ifade edilmektedir. Avrupalı şövalyelerin (Haçlılar), 1121 yılındaki Didgori Muharebesi'nde Gürcü ordusunun saflarında savaşması tesadüfi değildi. Kral IV. Davit zamanında Gürcüler ile Haçlılar arasındaki ilişki düzensiz ve örgütsüz bir ittifak niteliğindediydi ancak bir süre sonra Tamar, Giorgi Lahsa ve Rusudan dönemlerinde bu ilişki tutarlı bir siyasi yapıya kavuştu.

Haçlılarla olan münasebetler XII. yüzyıl ile XIII. yüzyılın ilk yarısına kadar izlenebilir. Bu ilişkiler III. George (1156-1184) döneminde öne çıktı. Kraliçe Tamar (1184-1213), Konstantinopolis'in fethinden önce Bizans'ta bulunan karmaşık siyasi durumu göz önünde bulundurarak orduyu Bizans İmparatorluğu sınırındaki Gürcistan'ın Karadeniz kıyısı boyunca görevlendirdi ve sonuç olarak Trabzon İmparatorluğu kuruldu. Gürcistan Krallığı ile Haçlılar arasındaki müteakip karşılıklı ilişkiler, Gürcüler V. Haçlı Seferi'ne (1217-1221) katılmaya hazırlanırken Moğolların işgaline maruz kaldı.

Kral V. Giorgi, Moğol hâkimiyetinden ayrıldıktan sonra Haçlı Seferleri ile doğrudan bağlantısı olmayan ancak kendi ideolojisi uğruna mücadelenin devamı niteliğindeki faaliyetlerde bulundu. Sadece Gürcülerin değil, diğer ulusların Hıristiyanlarının da haklarına yönelik eğilim, Gürcistan Krallığı'nın siyasi itibarını uluslararası alanda güçlendirmiştir. Sonraki yüzyıllarda Gürcüler, Haçlılarla ittifak kurma isteklerini ifade etmeye devam ettiler. Papa'nın Bologna Büyükelçisi Ludovico, Gürcistan'ı ziyaret ederek Kutsal Toprakları Müslümanlardan kurtarma planını Gürcülere bildirdi. Düşmana karşı ortak bir hedef, Gürcü krallarını ve prenslerini birleştirdi ve daha kapsamlı bir planı ortaya çıkardı. Bu amaçla Gürcüler, her daim hazır bir ordu güçlerinin olduğunu beyan ettiler.

Sonuç olarak Haçlı Seferleri sadece Batı ve Doğu dünyası arasındaki mücadeleyi şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda Doğu'nun iç dinamiklerinde de önemli değişikliklere yol açarak birleşmenin sağlanmasına fırsat sunmuştur. Selçuklu Devleti'nin Haçlılar ile meşguliyeti, Gürcistan Krallığı'na siyasi birliğini sağlama ve gücünü pekiştirme fırsatı tanımıştır. Bu durum, yalnızca Gürcistan'a özgü olmayıp bölgedeki diğer ülkeler, özellikle Bizans İmparatorluğu ve Ermenistan Prenslğini etkilemekteydi. Haçlı Seferleri, doğrudan ya da dolaylı olarak Kafkasya ve çevresindeki ülkelerin siyasi yapısının yeniden şekillenmesine yol açmış ve farklı bölgelerdeki güç dengelerini değiştirmiştir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma için etik kurul izni alma gerekliliği yoktur. Etik kurul izni bulunmamaktadır.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Yazarın makaleye katkısı %100'dür.

Çıkar Beyanı

Çalışmadan kaynaklı herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Asbridge, T.S.& Edginton, S.B. (1999). (translators), Walter the Chancellor's "The Antiochene Wars", Ashgate Publishing, Great Britain.
- Avalishvili, Z. (1989) Jvarosanta Droidan, Otkhi Saistorio Narkvevi, 1929 Paris ve Tiflis.
- Badridze, Sh. (1973). Sakartvelo da Jvarosnebi, Metsniereba, Tiflis.
- Beradze, İ. (1960) Sakartvelostan Jvarosnebis urtiertobis Sakitkhisatvis, Stalinis Sakhelobis Tbilisis Sakhelmtsifo Universitetis Şromebi, No 87, Tiflis.
- Cowdrey, H. E. J. (1970). "Pope Urban II's Preaching Of The First Crusade, History". The Journal of the Historical Association, cilt. 55, No. 184, p. 177-188.
- Demirkent, I. (1996). "Haçlılar", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 14, İstanbul.
- Demirkent, I. (1997). Haçlı Seferleri, İstanbul Dünya Basımevi.
- Demirkent, I. (1998). Haçlı Seferlerinin Mahiyeti ve Başlaması, Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu, 26-27 MAYIS 1997. Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Forsyth James. (2021). Kafkasya Bir Tarih, İngilizceden Çeviren, Timuçin Binder, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Deniz, A.& Kamacı, K. (2013). Orta Doğu ve Avrupa'nın Sendromu Haçlı Seferleri, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Gogoladze, M. (2014). "Sakartvelos Geopolitikuri Roli Jvarosnul Modzraobashi". Studies in History And Ethnology, Tiflis, pp. 101-109.
- Hamilton, B. (1980). The Latin Church in the Crusader States The Secular Church, Variorum Publications LTD, London.
- Hamilton, B. (2011). "Latins and Georgians and the Crusader Kingdom", AlMasaq: Journal of the Medieval Mediterranean, cilt xxxiii, sayı 2, ss. 117-124.
- Hillenbrand, R.& Auld S. (2009). Ayyubid Jerusalem: The Holy City in Context 1187-1250. Altajir Trust, London.
- Jafaridze, G. (1995). Sakartvelo da Makhlobel Aghmosavletis İslamuri Samyaro XII-XIII S-İs Pirvel Mesamedshi, Gamomcemloba Mecniereba, Tbilisi.
- Javakhishvili, M. (2016). Georgia and Western Europe at the Beginning of the 14th Century (The Later Crusades), Kadmosi, 8.
- Karaca, S. (2022). Kudüs Haçlı Krallığı Siyasi Tarihi 1099-1187, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Kanat, C. & Burçak, D. (2013). Sorularla Haçlı Seferleri, İstanbul Yeditepe yayınları.
- Karichashvili, D. (1902). Sakartveli Me Tormete Saukuneşi, Mlekr. Stamb, Tiflis.
- Mamistvalishvili, E. (2014). Sakartvelos Sagareo Politika da Diplomatia, IV (Sakartvelo da Jvarosnebi), Gamomcemloba Saari, Tiflis.
- Margishvili, S. (2006). Mitebi Da Realoba Davit Ağmaşenebelis Mefobis Şesakheb, Omi Selçukta Samyaros Tsniağmdeg, Siesta, Tiflis.
- Meskhia, Sh. (1972). Dzlevai Sakvirveli, Metsniereba, Tiflis.
- Metreveli, R. (1998). Kartuli Diplomatiis İstoriis Narkvevebi, I Natsili, Tbilisi.
- Metreveli, R. (2012). The crusader and the kingdom of Georgia, Nekerı, Tiflis.
- Metreveli, R. (2014). The Georgian Chronicles of Kartlis Tskhovreba (A History of Georgia), Artanuji Publishing, Tbilisi.

- Metreveli, R. (2015). The Crusades and the Kingdom of Georgia, Published in the Russian Federation Crusader Has been issued since 2015, Vol. 4, Is. 2, pp. 63-80.
- Metreveli, R. (Ed.) (2022). Kartuli Diplomatiis İstoria Artanuji, Tbilisi.
- Medzmariashvili, E. (2017). Kartuli Samkhedro Enciklopediuri Leksikoni, Tbilisi.
- Ninidze, D. (1998). Sakartvelos sakhelmtsipo's sagareo politika da diplomatia XIII sauk'unis bolosa da XV sauk'unis damdeg's – Kartuli diplomatiis istoriis narkevebi, I. Tbilisis universitetis gamomcemloba. Tbilisi.
- Pahlitzsch, J. (2003). "Georgians And Greeks İn Jerusalem (1099-1310), East and West in the Crusader states: context, contacts, confrontations: acta of the congress held at Hemen Castle in September 2000 / edited by Krijnie Ciggaar and Herman Teule. Belgium, pp. 35-51.
- Papaskiri, Z. (2023). Sakartvelo da Ungreti XIII-XVI Saunkuneebis Saertashoriso Urtiertobebi, Sakartvelo da Kavkasia Tsarsuli, Atsymo, Momavali, I. Saertashoriso Konperencia, Saqartvelos Universitetis Gamomcemloba, Tbilisi.
- Rayfield, D. (2012). Edge of Empires: A History Of Georgia, Reaktion Books, London.
- Runciman, S. (1987). Haçlı Seferleri Tarihi, 2. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Runciman, S. (1989). Haçlı Seferleri Tarihi, 1. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara. 2. Baskı.
- Sadgobelashvili, N. (2019). "Giorgi Lahsa da Jvarosanta V Laşkroba", Evropul-Kartul Samkhedro, Politikuri da Samokalako Urtiertobebis Aspektebi, Konferancia, Davit Ağmaşenebelis Sakhelobis Sakartvelos Erovnuli Tavdacvis Akademia.
- Stepnadze, J. (1990). Demetre Pirveli, Tskhovreba da mogvaweoba, Mecniereba, Tbilisi.
- Şeşen, R. (1987). Salahaddin Eyyubi ve Devlet, Çağ Yayınları, İstanbul.
- Tabaghua, İ. (1984). Sakartvelos Evropis Arkivebsa da Tsignsacavebshi XIII-XVI SS, Tımi I, Mecniereba, Tbilisi.
- Tamarashvili, M. (1995). Kartuli Eklesia, Dasabamidan Dğemde, Gamomcemloba Kadleni, Tiflis.
- Tamarashvili, M. (1902). İstoria Katolokobisa Kartvelta Şoris, Tiflis.
- Tinikashvili, D.& Kazaryan, İ. (2014), Crusaders and Georgia: A Critical Approach to Georgian Historiography, Kadmosi, No 6, Tiflis.